

1. Naš jezik je tako stvarjen, da se mora z njim tudi v slovníku, po mojih mislih, malo drugač ravnati, kakor z drugimi evropskimi jeziki; za kaj to, ne morem tukaj ob kratkem povedati.

2. Moj slovensko-nemški slovník, ki se že dodeluje, ni nobena etimologična osnova v pravem pomenu, ampak družinstvena je, in ko sem predlanskem besedo „mreti“ za pokušnjo v „Novice“ bil dal, se je že tistikrat vsak lahko prepričal, da beseda „mreti“ v pravem pomenu ni nobena korenika, ampak glava precej velike družine je. To družino vkupaj djati se mi je potrebno zdelo, ker tako se pomen posameznih besed veliko bolj pokaže, in se vidi, kako se je družina namnožila. Samih besednih listanj nisem hotel in jih nočem delati, ker slovník mora tudi osnovo jezika in ne le pomen posameznih besed, kar se po ti poti dá, pokazati. Iz prvih korenik pa nisem skorej nič izpeloval, in gospod dr. Miklosičeve „Radices linguae slav.“ niso pri mojem delu za nobeno rabo, da si ne tajim, da sem tudi kazal na kako koreniko, kjer sem jo vidil, pa še raji na prvotni pomen kake poglobitve besede, če tudi prva korenika ni, ki pa zlo razjasnuje posamezne imena in prislovke, in marsikakošna beseda, ki je dozdej za ptujko veljala, se je potem verla slovenka skazala, kar bi se drugač ne bila mogla. Če je tudi res, da korenik veliko besed ne vemo, vendar pri družinstvenih glavah to ni tako, in celó malo besed je, da bi se v nobeno družino djati ne dale. Kar je pri mojem neizrečeno težkem delu najtežje bilo, to je bilo varovati, da ravno tiste besede v več krajih ne stojé. Kako sem to dosegel? Tako, da sem družinske ude, s svojimi mlajši, kjer v abecednem redu niso stati mogli, drugam, pa povedal, kam postavil, na pristavo: krave past itd., to je, v svoj abecedni red. Po tem takem je zdaj v mojem slovníku malo dvakrat stoječih besed, in kar to tiče, je moj slovník le za malo troho večji. Kar ga malo pomnoži, so glagoli s predmeti (Zeitwörter mit Präpositionen), ki sami tudi pri družini končno stojé, in vsak spet v svojem abecednem redu. To se mi je za pomena voljo potrebno zdelo, ki se v tem redu bolj razjasnuje, se pa tudi lahko opustí, če bi to vsi za boljše spoznali.

3. Moj slovensko-nemški slovník ni čisto nič ne enak ne podoben Jarnikovemu etimologikonu, To Jarnikovo delo, tistikrat hvale vredno, ni noben slovník, ampak le pokušnja je, kakor tudi sam pravi, iz nekaj korenik sorodne imena in besede izpeljevati. Da sem iz Jarnika, kar je za moj slovník rabljivih besed, vzela, poterdim, — al osnove njegove ne.

4. V mojem slovníku se vsaka beseda lahko najde, kdor kak slovník rabiti zná.

5. Nekatere družine so zlo bogate, pa vse imena so v abecednem redu. Kjer je bilo treba kaj prestaviti, se je to zgodilo z njegovim vodjem v drug abecedni red.

6. Ptujke, kar jih je pri nas celo navadnih, sem tudi v slovník vzela, pa vendar malo, in pristavil „ptujka“.

7. Izmisli si nisem nič besed, ampak vse so nabrane. Kar sem jih sam slišal, vem da so resnične; kar sem jih od drugih dobil, so možje, da se na-nje smem terdno zanesti; kar sem jih iz Murkota, Janežiča, Drobniča, iz „Novic“ vzela, upam, da niso izlagane ali izmišljene. Veliko besed je, ki se vé da niso povsod znane, pa v slovník po pravici gredó. Večidel je pri tacih pristavljeno, kje da se govore, dasiravno ne vselej vas in kot, ampak ali „OK. UK. Ik. Kr. Gr. Steyerm., Kärnt. etc.“

8. Moja največja skerb je bila glagole v pravi red djati, in upam, da sem to tako zmešano reč večidel prav dogotovil. Na Notranjem so zelo navadni frekventativi glagoli „hodevam“, „pijevam“; tudi ti pridejo še v slovník s pristavkom, kje da so v navadi.

9. Moj slovník utegne malo večji biti od nemško-slovenskega. Imam veliko gradiva; skoraj vsa botanika in

živalstvo je v njem. Pa še prosim, kdor kaj pridá ima, naj mi berž ko berž pošlje, besede, prislovce itd. naj je že imam ali ne, ker ne morem povedati kaj že imam kaj ne; slovníki pa se pogostem ne natiskujejo. Upam, da velik zaklad našega slovenskega jezika bo vkup.

Da bojo naši zanamci še kaj imeli popravljati, se ve da; pa tudi upam, da večidel je moj slovník tak, da popravljati veliko ne bo treba, mar bolj dodavati.

Zalokar.

Glasi o cesarskem ukazu,

ki določuje učbeni jezik v različnih deželah našega cesarstva.

V 34. listu „Novic“ smo razglasili ukaz slavnega ministerstva, po katerem so presvitli cesar dodelili v gimnazijskih šolah domačim jezikom različnih narodov avstrijskih tisto veljavo, ktera je sama po sebi naravna, za bolj razumnost mnogoverstnih šolskih nauk koristna in za omiko živih narodnih jezikov potrebna; — ob kratkem rečeno: „quod aequum et salutare, vere dignum et justum est“.

Da je ta cesarski ukaz bil z neizrečenim veseljem sprejet po vseh deželah našega cesarstva, kjer domači jezik dosihmal ni imel dostojne veljave, je gotovo, in sam vradni dunajski časnik „Wien. Zeit.“ zagotavlja to, rekoč: „Ukaz c. k. ministerstva za bogočastje in nauk, po katerem ni več treba, da bi se gimnazijski nauki v nekterih deželah v predpisanem nemškem jeziku učili, se je tukaj povsod s serčnim veseljem sprejel, ker od ene strani zadostuje globoko občutljenim praktičnim potrebam, od druge pa očitno razodeva, da ministerstvo želi kolikor je moč narodnim posebnostim vsake dežele vstreci in jeziku vsakega naroda in njegovemu slovstvu po pravični vagi odvagati njegove pravice. Zlasti na Ogerskem, kakor se enoglasno v vseh tamošnjih časnikih bere, je bil ta ukaz z veliko zadovoljnostjo pozdravljen“.

Tako piše vradni dunajski časnik, in poterdil bo za svojo stran vsak, da je časnik ta le čisto resnico pisal, ko je rekel, da je bil omenjeni ukaz povsod prevesela novica.

Berž potem pa, ko je bil važni novi ukaz oklican, so se slišali tu pa tam posamni glasi (zares, čuvikanje krockarjev med milim slavčkovim petjem!), da omenjeni ukaz veljá edino le ogerski deželi, kakor da bi drugi narodi ne bili vredni in njih jeziki ne zmožni tega cesarskega darú, in, čeravno v ministerskem ukazu ni ne besedice od takega predstva, je osupnila vendar ta govornica vsakega pravega domoljuba, kateri v zadovoljnosti vseh avstrijskih narodov terdno srečo Avstrije iše. Al gori omenjeni sostavek v „Wien. Ztg.“ je pregnal prazni strah.

Komaj pa se je uleglo to, so začeli nekteri nemškutarski časniki po svoje tolmačiti cesarski razglas in mojstrovati ministerstvo, da ni pomislilo, kaj je velelo s to prenarodbo v gimnazijah. Repenčiti so se začeli, kakor da bi v tem ukazu šlo za reč, ktera se ima še le v zmyslu „eines einigen Deutschlands“ presojevati, ne pa kakor že gotova stvar „eines einigen starken Oesterreichs“ praktično dognati. Preden je sl. ministerstvo presvitlemu cesarju to prenarodbo nasvetovalo, je gotovo dobro preudarilo: ali je mogoče tudi to izpeljati, kar bode novi ukaz veleval, — in ni se motilo ne, kakor vi mislite, kateri menite, da brez nemškega jezika ni na svetu izveličanja. Mi drugi nismo tako sebični kakor ste vi, in radi damo, kar vam gré. Mi dobro vemo, da „kolikor kdo jezikov zna, za toliko človekov on veljá“, — mi dobro vemo, da jezik visoke naše vlade je nemški, — da značaj vsakega bolje omikanega Avstrijana je znanje nemškega jezika, — da v nemškem jeziku imamo velike zaklade vsakoršne učenosti in da radi zajemamo iz nemških bukev in časnikov, kar nam tekne za poduk in kratek čas, — al tudi mi nasproti od vas terjamo, da ste

drugim nenemškim narodom pravični in da nam niste nevošljivi, ako nam vlada pravico skazuje, brez ktere se noben narod ne more povzdigniti na višji stan omike, in da se tudi vi, ki med nami in morebiti od nas živite, učite naš jezik. Tako bo na obé strani prav.

„Triest. Zeit.“ v svojem 200. listu od Ogrov, Poljcov in nas Slovincov naravnost terdi, da se novi ministerski ukaz ne dá izpeljati v teh deželah, ter pravi: „od kod dobiti ogerskih, poljskih in slovenskih učnikov?“ in v nekem poprejšnem listu se je „aus Krain“ še reklo, da tudi „bukev v slovenskem jeziku za učenje važniših gimnazijskih nauk ni“.

Ogri in Galicijani bojé že sami svojo reč branili, ako jim bo drago; mi le za slovensko stran na to zabavljico danes le to rečemo, da slovenska zemlja je rodila obilo mož, ki ravno zdaj po različnih gimnazijah našega cesarstva šolsko službo dobro opravljajo; pomanjkanja sposobnih učnikov tedaj pri nas ni, in, kakor se kaže, ga tudi ne bode; pa tudi možje družega slovanskega rodú se naučijo kmali slovenski jezik tako, da so v stanu v njem učiti šolski nauk. Učnik porodoslavja v slovenskem jeziku v Ljubljani, rojen Moravčan, nam je živa priča.

Da bukev za vse nauke še nimamo, je res, al nimamo jih zatega voljo ne, da bi jih ne mogli spisati, ampak le zato jih nimamo, ker jih v šolah dozdej niso potrebovali. Naš častitljivi slovenski jezik je že tako omikan, da pišemo vse v njem, kar piše Nemeč v nemškem, Francoz v francozkem, Lah v laškem itd. Ali smo vam še kaj dolžni ostali, da nismo mogli spisati v svojem jeziku? Ali postavte, ki jih razglašá deržavni nemški zakonik, ne razglašá tudi slovenski? Ali ne pišemo tudi mi v časnikih vse, kakor vi? Ali nismo že imeli učnikov pravoslavja v slovenskem jeziku? Ali se ne razlagajo vsi zdravilski nauki (fizika, kemija, anatomija itd.) v živinozdravilski šoli po slovensko? Ali niso v teh naukih pisane in na svetlo dane slovenske bukve tako dobre kakor nemške? Ali se ne razlaga že več let botanika v slovenskem jeziku?

Kdor tedaj terdi, da ni mogoče v slovenskem jeziku vsega razkladati, kar je v šolah potreba, ali ne vé kaj imamo in kaj premoremo, ali pa nalaš krivo govori.

Toliko dozdej. Gotovo se bojé še drugi oglasili o tej prevažni zadevi.

Ali se bo pa dal novi ukaz povsod že jutri izpeljati? to je drugo vprašanje. Mi nismo utopisti, in mislimo, da je zadosti, ako se le povsod, kjer ima novi ukaz veljavo zadobiti, resno prične nova naprava. Da to, kakor se dozdej pri nas v gimnazijah uči slovenski jezik, ker se le gramatika gode in berila kramljajo, ni zadostno za praktično izučenje bogoslovcov, gimnazijskih učnikov, pravoslovcov, zdravnikov in uradnikov, kakor jih dežela potrebuje, je jasno kot beli dan, in „hinc illae lacrymae“, ki jih prelivajo poredoma vsi tisti, ki tožijo in milujejo, da — slovenski jezik še ni dosti omikan in da ni za nobeno rabo. Kako će biti, ako ga zmiraj le odbijate in stavite v kot?!

Dopisi.

Iz Ormoža na Štaj. 26. avg. Vse se je zboljšalo, od kadar nas je ljubi dežek okreval; že je bilo vse pobito in poparjeno; ljudje so jeli bolehati za grižo, merzlico in legar. Sadja skorej ni nič, razun nekaj sliv. V vinogradih ne bo veliko pričakovati, k večemu polovica lanskega pridelka; tudi je težko kaj izverstnega upati, kajti je veliko bilo tersja pozeblo, potem pa smola, pikec, tudi plesnina se je grojzdja ne le na brajdah, temuč tudi po goricah bolj obširno lotila; tudi tam pa tam brez toče ni bilo. Ako bi utegnila jesen ugodna biti in se bo s posebno pazljivostjo in skerbnostjo ranjeno in nezdravo grojzdje ob času tergatve odbiralo, bi pa se moglo tudi prav sladke kapljice pridobiti. Iz tega

vzroka je vinska cena precej poskočila; lansko do 80, predlansko pa še čez 100 zlatnikov štertinkak. Pridelki so okoli Radgone dosti boljši kot tū okoli Ormoža, posebno je tam ajda kaj lepa in velika; zato je tudi žitni kup bolji kot tū. Lani sem dal v jesen na travniku jame skopati, in letos v sprotletji čez 50 sliv saditi, — nekteri so rekli, da sliva ljubi zavetje in da na prostem kraju noče rasti; jaz jim ne verjamem, akoravno sem prepričan, da jih blizo polovice ne raste, jih pa dam z drugimi nadomestiti, akoravno je sliva resnično prav termasto drevo. — Železnica, se govori, bo še le 15. ali 18. oktobra za občno rabo. Imajo pa še zares mnogo dela tū na kolodvoru, in si ga sami znajo najti, zakaj na nekterih krajih so že drugokrat podzidovje razderli in ga zopet zidali. Vedno je bilo delavcov premalo in plača slaba, — tudi se niso poganjali družbeniki, kateri nek okol 10 milijonov dnarja na Francozkem izposojenega imajo, so pa ga zavoljo boja na Laškem nevedno in pičlo dobivali. Tako mi je neki gosp. inženir pravil. Jančar.

Iz Št. Vida nad Ljubljano 28. avg. V četrtek, to je, 25. t. m. je bila ljudska šola te fare sklenjena. Od veliko šol sem že v „Novicah“ bral, da se je mladina pri poslednji skušnji dobro obnašala in poslušavce z radostjo navdajala; al od te fare še nikoli ne ene čertice slišati ni bilo. Pa ne, da bi zavoljo tega kdo mislil, da Št. Vidška šola ne stoji z drugimi dostikrat že pohvaljenimi v eni versti. Sicer se pravi „hvala komur hvala gré“ — pa vendar Št. Vidška šola se še ni nobene očitne pohvale zveselila. Naj mi toraj ne zamerijo tamošni gospodje, da jaz o letošnji preskušnji nekoliko opomnim. — Okoli devete ure se je šolska mladina zbirati začela, in potlej se v cerkev k sv. maši podala. Po dokončani sv. maši se je pa očitno izpraševanje začelo. Res da, veselje je bilo poslušati, kako da so šolarji odgovarjali in šolarce. Manjši so dobro brali slovensko, bolj odrašeni pa tudi nemško; tudi računstva so se jako naučili; keršanski nauk so znali, da je bilo veselje; hvala častitemu gosp. učeniku Št. P.; lepopisi so bili sosebne hvale vredni; lahko rečem, da jim jih je na kmetih malo boljših. H koncu preskušnje so preč. gosp. fajmošter Blaž Potočnik posebno pridne šolarje in šolarce očitno pohvalili in z lepimi bukvicami obdarovali; ne tako pridne pa opomnili, naj bojé v prihodnje pridniši. Vse hvale vredna učenika gosp. Št. P. in gosp. Fr. Volčič sta tudi mladino opomnila, naj o vakancah pridna bode itd., in večkrat bukvice v roke vzame, da ne pozabi, kar se je naučila. Nazadnje so vsi šolarji in šolarce prav lepo slovensko pesemco zapeli in „z Bogom“ rekli šolskemu poslopju.

Lovre Bergant.

Iz Ljubljane. 30. dan p. m. in 1. dan t. m. je komisija, ki čuje nad obdelovanjem našega močvirja (mahú), obhodila vse kraje tega zemljišča, da je presojevala; ktere kraje je treba še požigati, ktere pa ne, in je ob enem zaslisevala posestnike njih. Gospod Mih. Ambrož, ki je v imenu kmetijske družbe ud te komisije, je po dokončanem opravilu popisal družbi, kar je komisija v tem zvedila. Zanimivo je slišati, da veliko posestnikov močvirnega zemljiša iz okolice ljubljanske, iz Brezovice, Loga, Bistre, Barovnice, Presarjev, Rake, Goričice, Podpeči in še drugih krajev ima svoje njive in travnike že večidel tako obdelane, da so sami rekli, da jim ni več požiganja treba; v mnogih krajih, kjer je zgornji mah že popolnoma požgan, gnojijo polje že z gnojem. To je pač veselo slišati, ker od ene strani spričuje to, da gospodarji zapopadejo umno obdelovanje močvirnega sveta, ktero le to požiga, kar se v pepél premeniti mora, — od druge strani pa se tudi tisti, katerim je dim ljubljanskega mahú groza, potolažiti morejo, da ta dim ne bo večno terpel. — V četrtek so Njih eksc. deželni gospod poglavar bivšemu mestnemu kasirju gospod Antonu Knobloch-u slovesno izročili zlati križ, ki so mu ga presvitli Cesar za 46letno hvalevredno spolnovanje njegove službe milostljivo podelili. — Še zmiraj se